

УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Судовий розгляд справи в апеляційному порядку закінчується ухваленням рішення у випадках скасування судового рішення і ухвалення нового або зміни рішення.

Відповідно до ч. 1 ст. 309 ЦПК підставами для скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового рішення або зміни рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення або неправильне застосування норм матеріально-го або процесуального права, а також розгляд і вирішення справи неповноважним судом; участь в ухваленні рішення судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, що викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглядав справу.

Доволі цікавим є питання про значення порушень судом першої інстанції норм процесуального права як підстави скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового рішення у справі або зміни рішення.

Відповідно до ч. 3 ст. 309 ЦПК порушення норм процесуального права можуть бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

Дану норму процесуального закону необхідно розглядати разом з нормами ч. 2 ст. 308 ЦПК про те, що не може бути скасоване правильне по суті і справедливе рішення суду з одних лише формальних міркувань, а також беручи до уваги той факт, що суд апеляційної інстанції позбавлений права направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції для усунення порушень процедури розгляду справи.

Таким чином, навіть у випадку наявності значних порушень процесуального закону (як то відсутність фіксації судового процесу

технічними засобами, відкриття провадження у справі за позовною заявою, яка за формою та змістом не відповідає вимогам ст.ст. 119-120 ЦПК, прийняття судом доказів, зустрічного позову або позову третьої особи після закінчення встановленого законом строку їх подання тощо) якщо такі порушення не призвели до неправильного вирішення справи, вони не можуть бути підставою для скасування рішення суду першої інстанції.

Як вказує Пленум Верховного Суду України в п. 19 постанови від 24.10.2008 року № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» у разі скасування рішення суду у зв'язку з порушенням норм процесуального права (частина третя статті 309 ЦПК) апеляційний суд повинен зазначити причинний зв'язок між порушенням норми процесуального права та прийняттям неправильного рішення.

В протилежному випадку суд апеляційної інстанції змушений був би скасовувати рішення суду першої інстанції та ухвалювати ідентичне рішення по суті спору, що було б проявом зайвого формалізму з його боку. Між тим даний факт не позбавляє апеляційний суд права відреагувати на порушення процесуального закону, яких припустився суд першої інстанції, окремою ухвалою.

Вищезазначене не стосується випадків розгляду і вирішення справи неповноважним судом; участі в ухваленні рішення судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, що викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглядав справу (п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК). Дані обставини є безумовною підставою для скасування рішення суду незалежно від того, чи вплинули вони на правильність вирішення справи, оскільки йдеться про вихід судом або суддею за межі своїх повноважень, що є прямим порушенням ч. 2 ст. 6 Конституції України.

Вказані положення ЦПК кореспондують з нормами п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року щодо права кожного при вирішенні спору щодо його цивільних прав та обов'язків на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

На відміну від норм процесуального права, закон не вказує ті норми матеріального права, порушення яких є безумовною підставою для скасування рішення та дає право суду апеляційної інстанції вийти за межі доводів апеляційної скарги. Необхідно

виходити з загальної норми ч. 2 ст. 309 ЦПК про те, що норми матеріального права вважаються порушеними або неправильно застосованими, якщо застосовано закон, який не поширюється на ці правовідносини, або не застосовано закон, який підлягав застосуванню. Неправильне застосування судом першої інстанції норм матеріального права можна вважати безумовною підставою для скасування рішення, якщо воно призвело до неправильних висновків по суті справи. При цьому суд апеляційної інстанції не вправі виходити за межі доводів апеляційної скарги, якщо неправильне застосування судом першої інстанції норм матеріального права призвело лише до зміни рішення.

Апеляційний суд ухвалює рішення про зміну рішення суду першої інстанції у випадку, якщо помилки у неправильно прийнятому рішенні можливо усунути без його скасування, не змінюючи суть рішення, і вони стосуються окремих його частин, зокрема у разі виправлення помилок суду першої інстанції щодо розміру суми, що підлягає стягненню, розподілу судових витрат тощо. Якщо помилки у такому рішенні стосуються фактичної сторони справи чи правового обґрунтування рішення, то їх усунення необхідно вважати також зміною рішення, тому апеляційний суд не повинен усувати такі помилки ухвалою із зазначенням про залишення рішення без змін з його уточненням чи доповненням.

Фактично, при зміні рішення головний висновок суду залишається незмінним — про задоволення позовних вимог чи відмову в позові. Змінюється лише мотивація рішення або зміст прав та обов'язків сторін, які витікають з такого висновку суду.

Чванкін С. А.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
голова Київського районного суду м. Одеси*

ДО ПИТАННЯ ПРО МОВУ, ЯКОЮ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

У відповідності до ст. 7 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється державною мовою. Особи, які беруть участь у справі і не володіють або недостатньо володіють державною мовою, у порядку, встановленому цим Кодексом, мають право робити заяви, давати пояснення, виступати в суді і заявляти клопотання рідною